

Kunnskapsdepartementet
Postmottak@kd.dep.no

Utdanning og forskning i spesialpedagogikk – veien videre. Rapport fra Ekspertgruppen for spesialpedagogikk (SPESPED).

Høringsuttalelse

Faggruppene i pedagogikk ved NLA Høgskolen, Bergen har studert forslaget fra Ekspertgruppen og ønsker på bakgrunn av dette og det som kom fram på Forskningsrådets høringskonferanse 22.09.2014 å svare på høringsinvitasjonen. NLA Høgskolen er i forskning, profesjonsutdanningene og bachelor- / masterutdanningene opptatt av sammenhengen mellom allmennpedagogikk og spesialpedagogikk. Samtidig anser faggruppene i pedagogikk grunnlagsspørsmål og etiske problemstillinger som et sentralt fundament både for utdanning og forskning ved NLA Høgskolen. Våre kommentarer til Ekspertgruppens forslag vil derfor naturlig nok bære preg av dette.

Innledningsvis presenterer vi noen generelle kommentarer, for deretter konkret å kommentere noen av de rådene Ekspertgruppen gir ut fra den inndelingen som er benyttet i rapporten. Vi vil samtidig understreke at vi avgrenser oss til å kommentere det vi mener bør endres eller justeres, samt noe av det vi finner det helt avgjørende å beholde. Når det meste i rapporten dermed ikke blir kommentert, innebærer dette en støtte fra vår side til de råd som er gitt.

I. Generelle kommentarer

Det er positivt at ekspertgruppen på en helhetlig måte viser spesialpedagogikkens berettigelse i barnehage og skole som en klar konsekvens av våre nasjonale ambisjoner om likeverd og inkludering, og slik presenterer anbefalinger både for grunntutanningene, for mer spesialiserte studier og for forskning. Det kunne likevel kommet tydeligere fram at spesialpedagogisk kompetanse ikke må forbeholdes spesialpedagogiske tiltak, men nettopp som konsekvens av disse ambisjonene i større grad benyttes inn i ordinære tiltak. Parallelt med dette savnes en omtale av det faktum at man i mange pedagogiske miljøer betrakter spesialpedagogikk som en hindring for realisering av de samme ambisjonene. Denne «myten», trolig basert på en sammenblanding av spesialundervisning og spesialpedagogisk kompetanse, burde etter vår mening i denne rapporten blitt ettertrykkelig parkert.

Vi stiller oss noe undrende til rapportens tilsynelatende ukritiske inndeling i spesialpedagogiske fagområder. Det hadde etter vår mening vært en styrke om man i stedet hadde problematisert den foreldede kategoriinndeling som synes overmoden for revisjon, og våget å initiere en fornyelse i stedet for å avgrense seg til et forslag om ytterligere én kategori innenfor det samme paradigmet. For det første ville det være ønskelig med en sterkere understreking av det faktum at slike inndelinger i norsk sammenheng stammer fra en tid der dette tjente som kategoriale sorteringskriterier for plassering i et differensiert spesialskolesystem. Så selv om vi trenger en form for kategorisering med tanke på utvikling av spisskompetanse, har en slik inndeling begrenset verdi i dagens norske barnehage- og skolekontekst.

I tillegg har samfunnsendringer og medisinsk utvikling ført til at man på fagfeltet i økende grad ser behov for kunnskapsutvikling som ivaretar nye utfordringer mellom de tradisjonelle spesialpedagogiske fagområdene og kompleksiteten på tvers av disse. Ekspertgruppen synes riktignok å forsøke å ivareta noe av dette gjennom forslaget om et nytt fagområde kalt audiologopedi. Samtidig framstår dette som ulogisk når begrunnelsen er behovet for tverrfaglig og tverrsektoriell innsats, og Ekspertgruppen ellers går inn for ulike studieløp for arbeid innen henholdsvis opplæring og helse-/velferd med sikte på kompletterende i stedet for overlappende kompetanse.

Når det gjelder evnerike barn, foreslås dette ikke som et område for spesialpedagogikken med den begrunnelse at de «skal få sitt opplæringstilbud innenfor rammen av tilpasset opplæring» (s. 26) Formuleringen i seg selv er noe underlig, all den tid tilpasset opplæring er et prinsipp for både ordinær undervisning og spesialundervisning. Men det viktigste her synes sammenblandingen av spesialpedagogikk og spesialundervisning, som Ekspertgruppen selv ganske riktig understreker må skilles: «spesialpedagogikk er et fag, mens spesialundervisning og spesialpedagogisk hjelp er en rettighet» (s. 27). Og som fag skal spesialpedagogikken fungere som en støtte nettopp for den delen av mangfoldet som møter eller står i fare for å møte barrierer eller vansker i sine lærings-, utviklings- eller livsbetingelser – uavhengig av diagnostiske kategorier. Etter vår mening gjør dette det nødvendig å definere kunnskap om evnerike barn som et spesialpedagogisk anliggende, uavhengig av om tiltakene skal iverksettes innenfor ordinær undervisning eller spesialundervisning.

Rapporten er basert på en relasjonell forståelse av spesialpedagogikk, og det poengteres at både praksis, utdanning og forskning må hvile på prinsipper om likeverd gjennom inkludering, tilpasset opplæring, tidlig innsats og forebygging. Dette støtter vi fullt ut. Samtidig mener vi det burde være tydeligere konkretisert hva som bør ligge i en tidsriktig spesialpedagogisk analyse-, kartleggings- og utredningskompetanse. En slik kompetanse må i langt større grad enn nå ha fokus på å kartlegge systemet, på betingelser for god pedagogisk tilrettelegging og på mulige barrierer for læring og utvikling. Dette må stå sentralt både i profesjonsutdanning og øvrige studier. I tillegg vil vi understreke at kompetanse om kartlegging og utredning ikke må gjøres til noe instrumentelt gjennom ensidig fokus på verktøy. Særlig i tilknytning til slike tema, vil grunnlagsspørsmål og etiske refleksjoner måtte stå sentralt.

II. Konkrete kommentarer til utvalgte punkter i forslaget

a. Samfunnets behov for spesialpedagogisk kompetanse

Ekspertgruppens vurdering med fokus på handlingskompetanse gir et godt utgangspunkt for tilrådinger innen utdanning, studier og forskning. Samtidig pekes det på som et problem at vi mangler statistikk som sier noe om forekomsten av de ulike faglige utfordringene knyttet til lærevesker og funksjonshemming. Vi er usikre på hvor hensiktsmessig det er å fokusere på dette som et stort problem, og vi kan i alle fall ikke se at ønsket om registerdata slik de har på det medisinske området er veien å gå. De land som har slik statistikk, har opprettholdt et mer eller mindre finmasket diagnostisk basert spesialskolesystem. I den grad medisinske diagnoser er relevante for opplæringen, kan vi jo hente statistikk fra helsesektoren. Samtidig vet vi at tilretteleggingsbehovet innen opplæring ikke kan utledes av medisinske diagnoser, og at de faglige utfordringene i like stor grad er knyttet til systemet som til barnet. Dessuten medfører den generelle samfunnsutviklingen og den medisinske og tekniske utviklingen stadig nye og endrede opplæringsmessige utfordringer, slik at en eventuell statistikk i beste fall vil være et situasjonsbilde. Vi vil derfor tilrå at man i stedet sikrer strukturer som muliggjør en

kunnskapsutvikling innen spesialpedagogikken som følger med i tiden og imøtekommer de kontinuerlig endrede utfordringene i barnehage og skole.

Det blir konstatert at spesialpedagogisk kompetanse er mangelvare i barnehage og skole, og at den spesialpedagogiske kompetansen som måtte finnes ikke nødvendigvis brukes i spesialundervisningen. Likevel unnlater Ekspertgruppen å følge dette opp i sine tilrådinger. Vi savner her et klart råd til myndighetene om en lovhjemmel for å kreve spesialpedagogisk kompetanse – både tilknyttet hver barnehage og skole, og ikke minst i gjennomføringen av spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning. Det burde være like naturlig som å kreve formell utdanning innen de ulike skolefagene, slik det nå blir gjort. Med sikte på kvalitetsutvikling av tilpasset opplæring generelt og kvaliteten i de spesialpedagogiske tiltakene, vil dette være et viktig tiltak som bør iverksettes snarest.

b. Framtidige utdanninger

Vi støtter her i det alt vesentlige vurderingene og forslagene, og vil særlig peke på behovet for å få spesialpedagogiske emner tidlig inn i grunnutdanningene. Vi vil og understreke den utfordringen som ligger i å styrke lærerutdannerkompetansen når det gjelder ivaretagelse av spesialpedagogiske emner i utdanningsløpet. Det er en stor fare for at det bare blir en papirbestemmelse, slik det ble de fleste steder da deler av 1. avdeling spesialpedagogikk i sin tid ble integrert i lærerutdanningen. Forslaget om konsensuskonferanser er godt, men vi tviler på om det er tilstrekkelig.

Når det gjelder kompetanseutvikling i form av videreutdanning for dagens lærere og barnehagelærere, savner vi en klarere tilråding fra ekspertgruppen om at Meld. St. 18 følges opp ved inkludering av spesialpedagogikk i departementets pågående satsing *Kompetanse for kvalitet*.

c. Framtidige studier

Vi støtter ekspertgruppens understreking av den viktige koplingen mellom teori og praksis innen spesialpedagogikken ved forslaget om økte krav til praksis i alle utdanningene. Videre har vi merket oss forslaget om å innføre en begrenset undervisningskompetanse for kandidater med bachelor- og mastergrad i spesialpedagogikk kan praktiseres. Viser samtidig til vår kommentar om kompetansekrav i spesialundervisningen.

Når det gjelder de ulike spesialiseringene innen masterutdanningene i spesialpedagogikk, viser vi til den innledende kommentaren om audiologopedi. I forhold til plasseringen av de ulike spesialiseringene, vil vi avgrense oss til å peke på at det trolig er behov for studier knyttet til utviklingshemming flere enn to steder. Dette for å følge opp Meld St 18, som legger opp til en større satsing for å kunne gi den store gruppen barn og unge med ulik grad av utviklingshemming et bedre læringsutbytte.

For øvrig savner vi forslag om studier på masternivå som kan ivareta et mer grunnleggende perspektiv knyttet til likeverd og inkludering i dagens barnehage og skole og nødvendige etiske refleksjoner i denne sammenheng. Det vil etter vår mening ikke være tilstrekkelig å avgrense dette til de spesifikke fagdidaktiske masterstudiene som nevnes i rapporten.

Vi støtter forslaget om en skikkethetsvurdering av alle som tar studier innen spesialpedagogikk. Det vil i alle fall være nødvendig dersom studiene skal åpne for tilsetninger i praksisfeltet.

d. Forskning innenfor det spesialpedagogiske området

Ekspertgruppen har konsentrert seg om tilrådinger knyttet til forskningsmetodiske tilnærminger. Vi savner råd om spesialpedagogikkens plass i de etablerte forskningsprogrammene, samt forslag om i større grad å sikre slik forskning ved egne programmer eller øremerkede underprogrammet.

e. Helhet og sammenheng mellom forskning, utdanning og yrkesutøvelse

Dette er kanskje det viktigste kapitlet i rapporten. Vi vil særlig peke på forslaget om etablering av avtaler om *FoU-Praksis* med ulike praksisarenaer, som framstår som både viktig og relevant med tanke på integrasjon mellom forskning, praksis og utdanning.

Vi har videre merket oss at samarbeidet mellom Statped og UH-sektoren er nevnt i ulike sammenhenger i rapporten og tilrådingene, og mener det er spesielt viktig med tanke på helhet og sammenheng mellom forskning, praksis og utdanning.

Ekspertgruppen understreker forholdet mellom forskning og praksis, og tilrår at forskningen i stor grad bør være opptatt av å styrke yrkesutøvelsen. Vi er ikke uenige i dette, men savner samtidig en påpekning av at forskningen også bør ha andre funksjoner. Forskningsrådet har (NFR 2004) tidligere brukt begrepet epistemisk drift (Elzinga 1985, 1997) for å beskrive sammenhengen mellom indre og ytre krefter som bidrar til å bevege og utvikle en fagdisiplin. Vi etterlyser at man i forbindelse med den videre veg for spesialpedagogisk forskning understreker betydningen av forskning som også kan belyse og reflektere over fagets selvforståelse og faglige forankring. Uten dette kan spesialpedagogikk som fag reduseres til et ukritisk verktøy for den til enhver tid rådende politikk og samfunnsutvikling.

Faggruppene i pedagogikk ved NLA Høgskolen ser fram til oppfølgingen av rapporten på bakgrunn av de høringsinnspillene som er kommet. Ettersom åpenhet og inkludering i prosessen er understreket i Ekspertgruppens mandat, håper vi at de ulike høringsuttalelsene blir gjort tilgjengelig ved at de legges ut på gruppens hjemmeside.

Bergen, 30.10.14

For pedagogikkseksjonene ved NLA Høgskolen

Bjørn Kvam
Rektor

Marit Mjøs
førstemanuensis